

หลักฐานจากเอกสารโบราณสมัยศรีอยุธยา
และสมัยต้นรัตนโกสินทร์

[\[เหตุแห่งความสงสัย\]](#) [\[พุทธโบราณสถาน\]](#) [\[ภูมิศาสตร์\]](#) [\[พุทธสถาปัตยกรรม\]](#) [\[วิถีชีวิต
ในสมัยพุทธกาล\]](#) [\[ภาษาสมัยพุทธกาล\]](#)

[<<<\[หน้าบ้าน\]](#) [\[ขนบธรรมเนียมประเพณี\]](#) [\[ตำนาน/พงศาวดาร\]](#) [\[ข้อสังเกตเพิ่มเติม\]](#)
[<<<\[หน้าแรกภาษาไทย\]](#)

ประมวลภาพถ่ายเอกสารสำคัญที่แสดงว่า ชมพูทวีปอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ

หลักฐานใน "ประกาศเทวดา ในคราวสังคายนาพระไตรปิฎก ใน
รัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๓๑

ประกาศโองการเทวดา สังคายนาพระไตรปิฎก พ.ศ. ๒๓๓๑ สมัยรัชกาลที่ ๑

ส่วนที่ ๑

เอกสารเกี่ยวกับการชำระและการจารึก

พระไตรปิฎก ในรัชกาลที่ ๑

(จากหนังสือพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา)

ในปีวอกสัมฤทธิ์ศกนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าหลวง ทรงพระราชดำริถึงพระไตรปิฎกธรรมอันเป็นมรดกแห่งพระปริยัติศาสนา ทรงพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์เป็นอันมาก ให้เป็นค่าจ้างช่างจารจารึกพระไตรปิฎกลงลาน แต่บรรดามิฉบับใด ๆ ที่เป็นอักษรลาว อักษรรามัญก็ให้ชำระแปลออกเป็นอักษรขอม สร้างขึ้นใส่ตู้ไว้ในหอพระมนเทียรธรรม และสร้างพระไตรปิฎกถวายพระสงฆ์ให้เล่าเรียนทุก ๆ พระอารามหลวงตามความปรารถนา จึงเจ้าหมื่นไวยวรนาถกราบทูลว่า พระไตรปิฎก ซึ่งทรงพระราชศรัทธาสร้างขึ้นไว้ทุกวันนี้ อักษรบทพยัญชนะศกวิปลาอยู่แต่ฉบับเดิมมา หากจะทำนุกบารุงตกแต่งดัดแปลงให้ถูกต้องบริบูรณ์ขึ้นมิได้ ครั้นได้ทรงสดับกับทรงพระปรารภไปว่า พระบาทสมเด็จพระอรรครัตนาธิเบศร์พระไตรปิฎกทุกวันนี้ เมื่อและผิดเพี้ยนวิปลาอยู่เป็นอันมากจะนี้ จะเป็นคัมภีร์พระปฏิบัติศาสนา ปฏิเวธศาสนานี้มิได้ อนึ่งท่านผู้รักษาพระไตรปิฎกมีอยู่ทุกวันนี้ก็น้อยนัก ถ้าสิ้นท่านเหล่านั้นแล้ว เห็นว่าพระปริยัติศาสนาและปฏิบัติศาสนา และปฏิเวธศาสนา จะเสื่อมสูญเป็นอันเร็วนัก สัตว์โลกทั้งปวงจะหาที่พึ่งมิได้ในอนาคตกาลเบื้องหน้า ควรจะทำนุกบารุงพระบรมพุทธศาสนาไว้ให้ถาวรรักษาการเป็นประโยชน์ไปแก่เทพามนุษย์ทั้งปวง จึงจะเป็นทางพระบรมโพธิญาณบารมี ครั้นทรงพระราชดำริฉนั้นแล้ว จึงให้ประชุมพระวอชวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวร ฯ เป็นประธาน บนพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมหาปราสาท ให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะฐานานุกรมบาเรียนร้อยรูปมารับพระราชทานฉนั้น ครั้นเสร็จส่งมฤตดาภิเษกแล้ว สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ จึงทรงถวายนมัสการคำรัสเผด็จถาม พระราชาคณะทั้งปวงว่า พระไตรปิฎกธรรมทุกวันนี้ ยังถูกต้องบริบูรณ์อยู่หรือพิรุณผิดเพี้ยนประการใด จึงสมเด็จพระสังฆราชพระราชาคณะทั้งปวงพร้อมกันถวายพระพรว่า พระบาดี และ อรรครัตนาธิเบศร์พระไตรปิฎกทุกวันนี้พิรุณมากมาช้านานแล้ว หากขัตติยพระองค์ใดจะทำนุกบารุงเป็น ศาสนูปถัมภกมิได้แต่กำลังอาตมภาพ ทั้งปวงก็คิดจะใคร่ทำนุกบารุงอยู่เห็นจะไม่สำนึก และกาลเมื่อสมเด็จพระสรรเพชญ์พระพุทธองค์ผู้ทรงพระหัตถ์อรรคคุณอันประเสริฐ เมื่อพระองค์เสด็จบรมมเหสีพระมวงษ์จากพุทธาอาสน์ เป็นอนุฐานไธยาสน์ ณ ขว้างนางรังทั้งคู่ในศาลวโนทยานแห่งพระบรมราช ไถถ์กรุงสินารราชธานี มีพระพุทธรูปภาคีธำพระภิกษุทั้งหลายว่า ลูกสงฆ์ทั้งปวง พระธรรมวินัยอันใดทั้งแปลหมื่นสี่พันพระธรรมวินัย อันพระคณาจารย์เสนาสั่งสอนท่าน เมื่อพระคณาจารย์เสนาแล้ว พระธรรม

แปดหมื่นสี่พันพระบรมมหาราชวังนั้น จะเป็นครูสั่งสอนท่านและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ต่างพระคณาเขตแปดหมื่นสี่พันพระองค์ ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาไว้แก่พระปริยัติธรรมนั้นแล้ว ก็เข้าสู่พระปริณิพพาน จำเดิมแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านิพพานถวายพระเพลิงแล้วเจ็ดวัน พระมหากษัตริย์เจ้าระลึกถึงถ้อยคำพระสุกัทธิภิกษุแก่ กล่าวคือเตียนพระบรมครูเป็นมูลเหตุจึงดำริการจะกระทำสังคายนา เลือกรวบรวมพระสงฆ์ทั้งหลายล้วนพระอรหันต์ทรงพระจุลปฏิสัมภิทาญาณ กับพระอานนท์เป็นเสกขบุคคลพระองค์หนึ่งได้พระอรหันต์ในวาทวิ บังขึ้นจะทำสังคายนาขอครบห้าร้อยพระองค์ มีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก กระทำสังคายนายพระโคตมปิฎกในพระมณฑปแถบอัสสัฏฐบรรณคฤหา ณ เขมวารบวรพศใกล้กรุงราชคฤห์มหานคร เจ็ดเดือนจึงสำเร็จการปฐมสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๑๐๐ ปี ภิกษุชาววัชชีคามเป็นอสังขี สำแดงวิถีสืบปะการ กระทำผิดพระวินัยบัญญัติ และพระมหาเถรชีนาสพแปดองค์ มีพระยศเถรเป็นต้น พระเวตเถรเป็นปริยัติฐาน ชำระทศวัตถุภิกษุฉาวรับ ยังพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์แล้วเลือกพระอรหันต์อันทรงพระปฏิสัมภิทาญาณเจ็ดร้อยพระองค์ มีพระสัพพกัมมเถรเจ้าเป็นประธาน กระทำสังคายนายพระโคตมปิฎกในวาลุการามวิหารใกล้เมืองเวสาลี มีพระเจ้ากาลาโศกราชเป็นศาสนูปถัมภก แปดเดือนจึงสำเร็จจุลสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๒๔๔ ปี ครั้นนั้นเหล่าเดียรฉายเจ้าปลอมบวชในพระศาสนา จึงพระโมคคัลลบุตรคิณเฑาะเจ้ายังพระเจ้าศรีธรรมโศกราชให้เรียนรู้ในพุทธสมัย แล้วชำระสิกขาเถรถึงหกหมื่น ยังพระศาสนาให้บริสุทธิ์แล้ว พระโมคคัลลบุตรคิณเฑาะ จึงเลือกพระอรหันต์อันทรงพระปฏิสัมภิทาญาณพันพระองค์ กระทำสังคายนายพระโคตมปิฎกในโศการามวิหารใกล้กรุงปาตลีบุตรมณฑล มีพระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นศาสนูปถัมภก เก้าเดือนจึงสำเร็จการคตสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๒๓๔ ปี จึงพระมหินทเถรเจ้าออกไปสู่ลังกาทวีป บวชกุฎบุตรให้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม คือ หยั่งรากพระพุทธศาสนาลงในเกาะลังกาแล้ว พระชีนาสพทั้งสามสืบแปดพระองค์ มีพระมหินทเถร และพระอริยเถรเป็นประธาน กับพระสงฆ์ซึ่งทรงพระปริยัติธรรมร้อยรูป กระทำสังคายนายพระโคตมปิฎก ในมณฑปอุปัฏฐามวิหารใกล้กรุงอนูราชบุรี มีพระเจ้าเทวานัมปิยติสเป็นศาสนูปถัมภก สิบเดือนจึงสำเร็จการจตุตถสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๔๓๓ ปี ครั้นนั้นพระอรหันต์ทั้งปวงในลังกาทวีป พิจารณาเห็นว่าพระพุทธศาสนาจะเสื่อมลง เหตุพระสงฆ์ ซึ่งทรงพระโคตมปิฎกขึ้นปากเจนใจนั้น เบบางลงกว่าแต่ก่อน จึงเลือกพระอรหันต์อันทรงพระปฏิสัมภิทาญาณ และพระสงฆ์ปุณณคัฏฐทรงพระปริยัติมากกว่าพัน ประชุมกันในอภัยคีรีวิหารใกล้เมืองอนูราชบุรี มีพระเจ้าวิภูคามินิอภัยเป็นศาสนูปถัมภกกระทำพระมณฑปถวายให้กระทำสังคายนายพระโคตมปิฎกแล้วจารึกลงลานทั้งพระบาลีและอรรถกถาเป็นสิงหภาษาบิหนึ่งจึงสำเร็จการปัญจมสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๔๕๖ ปี จึงพระพุทธโฆษาเถรเจ้าออกไปแต่ชมพูทวีป แปลพระโคตมปิฎกอันเป็นสิงหภาษา จารึกลงลานใหม่แปลงเป็นมคธภาษากระทำในโจฬปราสาท ณ เมืองอนูราชบุรี มีพระเจ้ามณฑานามเป็นศาสนูปถัมภก บิหนึ่งจึงสำเร็จ นับเนื่องในฉัฏฐมสังคายนา.

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงมาถึง ๑๕๔๗ ปี ครั้นนั้นพระเจ้าปรัคมพาหุราชได้เสวยราชสมบัติในลังกาทวีป อ้ายพระนครจากอนูราชบุรีมาตั้งอยู่ ณ เมืองจลัณนิมณฑล จึงพระมหากษัตริย์เสกกับพระสงฆ์ปุณณมากกว่าพัน ประชุมกันชำระพระโคตมปิฎก ซึ่งเป็นสิงหภาษาบ้าง มคธภาษาบ้าง แปลงแปลออกเป็นมคธภาษาทั้งต้น จารึกลงลานใหม่มีพระเจ้าปรัคมพาหุราชเป็นศาสนูปถัมภก บิหนึ่งจึงสำเร็จบริบูรณ์ นับเนื่องเข้าในศตม-

๒

คำประกาศเทวาคารรังสังคายนา บัณฑิตมฤตยอ พ.ศ. ๒๓๓๑ รัชกาลที่ ๑

(จากหนังสือประกาศพระราชพิธี เล่ม ๒ หน้า ๑๐)

๑ โภกโธเทวสังฆาโย ตูกรผู้เพชฌัญญูเจ้าทั้งปวงผู้มีทิพโสธ ทิพจักขุ บวรดาอยู่ในโลกธาตุ จงประกาศบอกกล่าวกันให้ทั่ว มาประชุมชนกันณสุวรรณาวารคำสงฆ์ประกาศสารธรรมกิจในพระพุทธศาสนา เจกษะพระภิกษุสงฆ์และพระบรมสาโรจาริกเจ้า ด้วยพระสงฆ์ทั้งหลาย ๒๔๔ รูป พร้อมกันสมมุติให้อาตมาภพประกาศอาราธนาผู้เดียวนี้ ลุจหนึ่งสงฆ์ทั้งปวงประกาศอาราธนาเพชฌัญญูเจ้าทั้งตถายพร้อมกัน ด้วยสมเด็จพระสรเพชฌัญญูพระพุทธองค์ผู้ทรงพระหัตถ์คอรหาธิคุณอันประเสริฐ เมื่อพระองค์แรกได้ตรัสแก่พระปรมาภิเศกสัมโพธิญาณ เสด็จยับยั้งอยู่ในคางไม้พระโพธิ์มหาสถาน ๗ วัน ทรงพระอาวัชนาการพระพุทธกิจ อันจะโปรดไว้ในยศให้ถ้วนกำหนดพุทธประเพณีและตั้งพระพุทธศาสนาในมัยนิมิตประเทศราชธานีชนบท กำหนดด้วยพระสรเพชฌัญญูและพระสงฆ์แล้ว ก็เสด็จไปโปรดพุทธเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ได้มัยนิมิต มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น แลพระสุภัททเป็นปริโยสาน แลก็เสด็จบรรพตเหนือพระมณเฑียรมาพุทธาอาศน์เป็นอนุदानในสยามนี้ พระนางไว้รังทั้งอยู่ในพระราชอุทยานแห่งพระเจ้านครราชเทยกรุงรัตนราชธานี มีพระพุทธรูปปางตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลายว่า ตูกรภิกษุทั้งปวง พระธรรมวินัยอันใดทั้ง ๔๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ อันพระตถาคตตรัสเทศนาสั่งสอนท่าน เมื่อพระตถาคตนิพพานแล้ว พระธรรม ๔๔๐๐๐ นั้นจะเป็นครูสั่งสอนท่านแลสรรพสัตว์ทั้งปวงต่างพระศากต ๔๔๐๐๐ พระองค์ ตรัสมอบพระศาสนาไว้แก่พระปริยัติไตรปิฎกธรรมอันนี้แล้วก็เสด็จเข้าสู่พระปรินิพพาน จำเดิมแต่สมเด็จพระมหากรุณาเจ้าเสด็จนิพพานถวายพระเพลิง ๗ วัน พระมหากัสสปะเถระเจ้ารฤกถึงอภัยคำพระสุภัททภิกษุแก่ แลพระมหากรุณาธิคุณเป็นเหตุจึงดำริจะคิดจะกระทำพระธรรมสังคายนา เลือกพระสงฆ์ทั้งหลาย ๕๐๐ พระองค์ ถ้วนแต่พระสงฆ์อรหัตตผลปฏิบัติสัมมาทิฏฐาณ แลสมเด็จพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภกกระทำในพระมวฏูปแบบถ้ำสัตตบดินธุณะกรุงราชคฤหมหานคร ๗ เดือน ก็สำเร็จเป็นปถมสังคายนา ครั้นพระพุทธศักราชล่วงถึง ๑๐๐ ปี ภิกษุชาววัชชีเข้ามาเป็นอดิษย์เข้ามาแห่งวัด ๑๐ ประการ กระทำผิดด้วยพระวินัยบัญญัติ แลพระมหาเถระชีนาศ ๔ พระองค์เป็นประธาน มีพระยศเถระเป็นต้น พระเวฬุคคมหาเถระเป็นปริโยสาน ข้าราชการอยู่ในพระศาสนาบริสุทธิแล้ว เลขาได้พระชีนาศอันทรงพระไตรปิฎกและพระจุลปฏิบัติสัมมาทิฏฐาณ ๔๐๐ พระองค์ กระทำสังคายนาพระไตรปิฎกในวาสุการามใกล้เมืองไพสาลีสมเด็จพระเจ้ากาโลไทกรราชเป็นศาสนูปถัมภก ๘ เดือนสำเร็จ ชื่อพุทธสังคายนาขังบวรพุทธศาสนาให้วัฒนาการสืบไป.

๒ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงไป ๒๔๔ พระวษา พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกได้เสวยราชสมบัติในเมืองปาตลีบุตรเฉลิมในพระศาสนา ครั้นนั้นเสด็จด้วยทั้งหลายปถมสงฆ์เจ้าบวร และพระชีนาศเจ้าทั้งหลาย

มีพระโมคคัลลิตตบุตรคิดเถรเป็นประธานยังพระเจ้าศรีธรรมโศกราชให้เรียนรู้ในพระพุทธสมัยแล้ว สมเด็จพระมหากระษัตริย์ให้ขุนหมื่นภิกษุทั้งปวง ครีธตามโดยลัทธิพุทธศาสนา เคียรถียทั้งปวงว่าตามลัทธิเคียรถียไม่ต้องในพระพุทธศาสนา พระองค์ให้ข้าราชสักเคียรถียเสียทุกหมื่น ข้าระพระศาสนาให้พระสงฆ์ทั้งปวงกระทำอุโบสถกรรมแล้ว พระโมคคัลลิตตบุตรคิดเถรเจ้าเลือกพระชีนาศพรองพระปฏิสัมภิทาญาณได้ ๑๐๐๐ พระองค์กระทำคดียสังคายนาในโอสการาม สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกเป็นศาสนูปถัมภก ๘ เดือนสำเร็จ ยังพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป.

๑ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๓๙ พระราชาสมเด็จพระเจ้าเทวอนังปิยติศ เสวยราชสมบัติในลังกาทวีปพระชีนาศพเจ้า ๓๙ พระองค์ มีพระมหินทเถรเจ้าแลพระอรวิรุเป็นประธาน ประชุมพระสงฆ์ ๑๐๐๐ คนหนึ่ง แลจะยังรึกพระศาสนาให้ยังลงในลังกาทวีป ก็ให้กุลบุตรชาวลังกาเรียนพระปริยัติไตรปิฎก จึงกระทำสังคายนา อุทหนึ่งปถมสังคายนา พุคัยสังคายนา สลยสังคายนาในมรฎปดูปารมมทาวีหาร สมเด็จพระเจ้าเทวอนังปิยติศเป็นศาสนูปถัมภก ยังรึกพระศาสนาให้ยังลงในลังกา กระทำจิตตะสังคายนา ๑๐ เดือนจึงสำเร็จ.

๒ จำเดิมแต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว ๔๓๓ พระวษา พระเจ้าวิลคามินิอโยเสวยราชสมบัติในลังกาทวีป ครั้นนั้นพระชีนาศพสงฆ์ทั้งปวง อันทรงพระปฏิสัมภิทาภิญาณมาบิตสมัยไตรปิฎกชวชาจารย์เป็นอันมาก เห็นพระศาสนาจะเสื่อมลงไป ทาผู้จะทรงพระไตรปิฎกขึ้นปากขึ้นใจมิได้ จึงจัดเลือกพระสงฆ์ชีนาศพไตรวิชาปิฎกชวชาธรรมมากกว่าพันประชุมกันในมหาวิหาร สมเด็จพระเจ้าวิลคามินิอโยเป็นศาสนูปถัมภก แล่งพระมรฎปบวรจจวิจิตรจนาให้จากเหตุพระไตรปิฎกลงสู่ใบพานกับทั้งพระอัครภคยา ให้พระศาสนาจิรัฐติกาลสืบไป กระทำประอุทหนึ่งปิฎจจะมะสังคายนาตรวชระกันจากุภพระไตรปิฎกนั้นนับหนึ่งจึงสำเร็จ

๓ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงไปได้ ๕๔๖ พระวษา สมเด็จพระเจ้าเมฆานามได้เสวยราชสมบัติในลังกา พระพุทธโฆษาจารย์ออกไปแปลพระไตรปิฎก กับทั้งพระอัครภคยาอันตั้งอยู่ด้วยสิงหภาษา เป็นมคธภาษาบาฬี กระทำในโหระปราสาท พระเจ้าเมฆานามเป็นศาสนูปถัมภกนับหนึ่งจึงสำเร็จ เป็นที่ข้าระพระศาสนาครั้งหนึ่ง ครั้นเสร็จแล้วจึงเชิญเสด็จพระธรรมมายังชมพูทวีป กุลบุตรได้เล่าเรียนสืบ ๆ กันมา.

๔ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๑๕๔๗ พระวษา สมเด็จพระเจ้าปรักมะพาหุราชบพิตรได้เสวยราชสมบัติในลังกาเป็นเอกราชาธิบดี พระกัศสปะเถรเจ้า กับพระสงฆ์มหานาคมากกว่าพัน ชวนกันอุสาทะแปลคินาถฎีกาพระไตรปิฎก อันพระชีนาศพไตรปิฎกชวชาจารย์แต่ก่อนกระทำไว้เป็นภาษาสิงหภาษบ้าง ภาษามคธบ้างปากันอยู่ จึงอุสาทะจัดแจงแปลลงแปลออกเป็นภาษามคธ บรากฎประตุจตั้งว่ากระทำสังคายนาพระธรรมวินัยและสมเด็จพระเจ้าปรักมะพาหุเป็นศาสนูปถัมภกนับหนึ่งจึงสำเร็จการ.

๕ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงมาถึง ๒,๐๐๐ ปีเศษนั้น พระปริยติศาสนาอันเป็นมูลปรนนิบัติมคธซึ่งพระโมคคัลลิตตบุตรคิดเถรเจ้าให้พระเถรานุเถรเจ้าทั้งหลายไปตั้งศาสนานุปัจฉนชนบท แลพระไตรปิฎกอันพระพุทธโฆษาจารย์เจ้าไปแปลมาแต่ลังกา มาไว้ในชมพูทวีป พระเถรานุเถรในชมพูทวีปได้เล่าเรียนร่ำเรียนสืบต่อกันมา แลท้าวพระยาเศรษฐี กษัตริย์กษัตริย์สร้างไว้ในกรุงสัมมาทสิฐทั้งปวงคือ เมืองไทย, ลาว, เขมร, พม่า, มอญ, เป็นอักษรพิรุณต่ำรหมกันอยู่เป็นอันมาก ทาท้าวพระยาสมณผู้ใดที่จจะศรัทธาสามารถอาจข้าระพระไตรปิฎกขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์คฤทธานแต่ก่อนนั้นมิได้มี.

๑ ครั้นพระพุทธศักราชได้ ๒,๓๐๐ ปีเศษนั้น พม่าก็ตั้งยุทธสงครามยกมารบวันทาบัย เมืองสัมมา-
ทิวทัศน์สาบสูญร่วงโรยไปเพราะภัยเกิดแต่พม่าเป็นต้นเหตุ มีผู้ร้ายเผาวัดวาอารามพระไตรปิฎกสาบสูญสิ้นไป
จนถึงกรุงศรีอยุธยาที่พินาศนิหยาบ พระไตรปิฎกเจ็ดฐานก็สาบสูญ สมณะพราหมณาจารย์ผู้จะรักษาร่ำเรียน
พระไตรปิฎกนั้นก็พลัดพรายล้มตายเป็นอันมาก หากผู้ใดที่จะเป็นที่พำนักบิณฑกัณฑ์ด้านทานเข้าศึกษาได้ แต่
สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงประณิธานปรารถนาพระปรมาภิไศกสัมโพธิญาณ ทรง
พระกรุณาอุสาหะผู้เสียพระชนมชีพถวายพระศรีรัตนไตรย คุณพลทหารก็บำรุงบวรพุทธศาสนาและสมณอาณา
ประชาราษฎรทั้งปวง ช่วยรับบริคทานทานอริราชศัตรูหมู่พม่าเข้าศึกษาได้ไชยชนะแล้ว ทรงพระอุสาหะจัดแจง
พระนครราชธานีนิคมชนบทสมณพราหมณประชาราษฎร บวรเจ็ดฐานอารามบิณฑกัณฑ์พินาศนิหยาบนั้น
และบวรกุหลาบรูปนการพระพุทธบาทเจ็ดฐาน ปรารถนาจะให้รุ่งเรืองขึ้นดุจหนึ่งกาลแต่ก่อน ตั้งพระไทย
บำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ เป็นอันมาก และเอาพระไทยใส่บำรุงบวรพุทธศาสนา เป็นต้นว่านิสสัยคฤหัสถ์ภิกษุ
วันเงินรับทองบริโภคพระสาสนานี้เสียมาเป็นช้านาน มหากษัตริย์องค์ใดจะตามปวรมลมิได้ ด้วยเดชพระ-
บารมีทรงบำรุงครั้งนี้ พระสาสนาสิกขานี้ก็คงค้ำรุ่งเรืองขึ้น มีคุณในพระสาสนานี้ แต่ทรงพระราชดำริถึง
พระไตรปิฎกอันเป็นมรดกพระศาสนา ทรงพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์เป็นอันมาก ให้ช่างงาน ๆ
จากพระไตรปิฎกบรรดามีในไท้ไต่เป็นอักษรภาษาไทย, ภาษามอญ, ภาษาลาว ให้ชำระแปลออกเป็นอักษรขอม
ขึ้นไว้ในตู้หีบหอพระมนเทียรธรรม อันวิจิตรบรรจงงามพร้อมทุกสิ่งสรรพพระราชกุศล และสร้างพระไตรปิฎก
ถวายพระสงฆ์ให้เล่าเรียนทุกอารามตามความปรารถนา จึงมีนโวยวรรณารทกราบทูลพระกรุณาว่าพระไตรปิฎก
ซึ่งทรงพระราชศรัทธาสร้างไว้ทุกวันนี้ อักษรบทพยัญชนะศกวิปลาอยู่แต่ฉบับเดิมมา หากจะทำนุกบำรุงขึ้น
มิได้ ครั้นได้ทรงฟังแล้วก็ทรงพระปราชญ์ไปว่า พระอรรถกถาภิธานะพระไตรปิฎกทุกวันนี้ เมื่อผลิตเขียนอยู่
เป็นอันมาก จะเป็นค้ำชูปฏิบัติปฏิบัติศาสนานี้มิได้ อนึ่งท่านผู้รักษาทะไตรปิฎกทุกวันนี้ก็น้อยนัก ถ้าสิ้น
ท่านเหล่านั้นแล้ว เห็นพระปริยัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา ปฏิเวธศาสนา จะสาบสูญเป็นอันเร็วนัก สักโลก
ทั้งปวงจะหาที่พึ่งมิได้ในอนาคตกาล ควรจะทำนุกบำรุงบวรพุทธศาสนาสมเด็จพระมหากษัตริย์ไว้ ให้เป็นประโยชน์
ไปแก่เทพามนุษย์ทั้งปวง จึงจะเป็นทางพระบรมโพธิญาณบารมี ครั้นพระทรงดำริดังนี้แล้ว จึงให้อาราธนาพระ-
สงฆ์ราชาคณะถาบันาเวียงร้อยรูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานมารับพระราชทานฉันทะกัณฑ์กัณฑ์
ทวารวดีเสกมหาปราชสาท ถวายเสกธรรมภาณกิจแล้วสมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าทั้งสองพระองค์จึง
ถวายมณฑการ ครั้นเสกธรรมภาณพระราชาคณะทั้งปวงว่า พระไตรปิฎกทุกวันนี้ยังบริบูรณ์อยู่หาพิรุณผลิตเขียนประการ
ใดซึ่งมีราชาคณะพร้อมกันถวายพระพรว่า พระบาทสมเด็จพระไตรปิฎกทุกวันนี้พิรุณมากมาช้านานแล้ว หาก
กษัตริย์องค์ใดจะบำรุงเป็นสาสนูปถัมภกมิได้ แต่กำลังอาตมภาพทั้งปวงก็คิดจะใคร่บำรุงอยู่แต่ไม่ได้สำเร็จ จึง
ครีวว่าขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง จงมีอุสาหะในฝ่ายพุทธจักรให้พระไตรปิฎกบริบูรณ์ขึ้นจะได้ ฝ่ายอาณาจักรที่
จะเป็นสาสนูปถัมภกนั้นไว้พนักงานโยม ๆ จะสู้เสียชีวิตบูชาพระรัตนไตรย สุดแต่จะให้พระปริยัติบริบูรณ์เป็นมรดก
พระศาสนาจะได้ อาตมภาพจะสงฆ์ราชาคณะทั้งปวงก็ถวายสาธุการรับแล้วออกมาประชุมพระสงฆ์ทั้งหลาย
เลือกได้ทีเล่าเรียนพระไตรปิฎกข้างนั้นได้สงฆ์ ๒๐๕ รูป กับราชบัณฑิตยอุปาสก ๓๐ คน แลสงฆ์ ๒๐๕ รูป
กับราชบัณฑิตยอุปาสกทั้งนี้ มีสติปัญญาอันน้อยมิได้ทรงพระไตรปิฎกแต่จะใคร่บำรุงบวรพุทธศาสนา บำรุงพระ
ราชกุศลศรัทธาสมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าอันปรารถนาพระพุทธภูมิทั้งสองพระองค์ ซึ่งทรงพระราช
อุสาหะจะบำรุงบวรพุทธศาสนา แลแต่ก่อนนามิพระวิชาศัพทอักษรอักษรเป็นอันมาก ครั้นเห็นพระ

มีในเทวโลกจุพระคิสมทาพรหม ลงมาเป็นพระโมคคัลลบุตรดิศเถร พระโฆสเทวบุตรมาเป็นพระพุทโธชา
 เตชะอำนาจท่านผู้มีพระบารมีชำระพระศาสนา ที่เส้าหมองนั้นก็รุ่งเรืองขึ้นได้ด้วยง่ายงาม บัดนี้อาตมาพสงฆ์
 ทั้งปวงอนาถาหาอิทธิฤทธิ์สติปัญญาไม่ ปราศจากอาจารย์ท่านผู้เป็นอริยอิทธิฤทธิ์สิทธิสมภาร อันมีญาณ อาจ
 พังไปในพระไตรปิฎกไม่มีแล้ว และชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คงหนึ่งเข็มในปลายจะงอยปากยังอันหยั่งลงใน
 มหาสมุทร ด้วยอาตมาภาพทั้งปวงมีสติปัญญาน้อย เตชะผลความสั่งซึ่งอาราธนาของจงบรรดาลให้เทพยเจ้าทั้ง
 ปวง อันมีในหมื่นจักรวาลแต่ท่านผู้เป็นสัมมาทิฐิ ไตรปิฎกกรรจารย์ ญาณสัมพัญญโพธิสัตว์อริยบุคคลเป็นต้นว่า
 ท้าวสุทวารคพรหมพระศรีอาริยเมตตโพธิสัตว์สมเด็จพระอัมรินทราธิราช โฆสเทวบุตร แลรวมมดึกเทวบุตรทั้ง
 หลายอันเป็นครูรู้พุทธาธิบายแต่ก่อนนั้น จงเห็นแก่พระพุทธานุมาช่วยอาตมาภาพทั้งปวงผู้เป็นศิษย์ให้มีสติ
 ปัญญา บันดาลให้เห็นคลองต้องตามพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ไว้ จะได้เป็นที่พึ่งแก่เทพามนุษย์ทั้งปวง จงช่วย
 เกี่ยจกันซึ่งสรรพอันตราย ขออย่าให้มีข้ามนมารเทวบุตรมาร มาเบียดเบียนด้วยฉันทันวุติโรคช้วนันตราย แลกลีเลศ
 มารทั้งหลายอย่าเข้ามาระคนดลสันดานพระสงฆ์ และสมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าทั้งสอง สุริวงษาขุนวงษ์
 แลราชบัณฑิตยเสนานุติ ราชบริพาทอันกระทำการบำรุงปรนนิบัติปรียิตศาสนา อย่าให้จิตคิดย่อหย่อนเกียจ
 คร้านในการมหากุศลอันจะเป็นผลประโยชน์ไปแก่ตนในอนาคตกาล อย่าให้เรศร้างค้างได้ ขอให้จิตรเลื่อมใส
 ศรัทธากุศลสาธุช่วยกันบำรุงพระปรียิตศาสนาให้บริบูรณ์สำเร็จไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ไปแก่เทพามนุษย์ทั้งปวง
 ให้จิรัฐติกาลไปยาวะบัญจสหัสสวัสตปริเฉทกำหนด จงสำเร็จโดยดั่งมโนรปนิธานปราณา ตามอาตมาพสงฆ์
 ทั้งปวงประกาศอาราธนามานี้เถิด.